

Kortelė:

938977_RegNr_I-2720-394/2014

<http://www.infolex.lt/tp/938977>

Administracinė byla Nr. I-2720-394/2014

Teisminio proceso Nr. 3-64-3-02184-2014-8

Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.2.; 74.

(S)

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

S P R E N D I M A S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. lapkričio 7 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėja Jarūnė Sedalienė,

sekretoriaujant Palmirai Berberausienei,

dalyvaujant pareiškėjui G. R.,

nedalyvaujant atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovui,

viešame teismo posėdyje išnagrinėjo administracinę bylą pagal pareiškėjo G. R. skundą atsakovui Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teismas, išnagrinėjęs bylą,

n u s t a t ė:

Pareiškėjas G. R. (toliau – pareiškėjas) kreipėsi į teismą su skundu (2-6 b. l.), prašydamas priteisti iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau – atsakovas, Šiaulių TI), 10 350 Lt (3000 EUR) neturtinę žalą. Pareiškėjas skunde ir teismo posėdyje nurodė, kad ryšium su laisvės apribojimu buvo laikomas Šiaulių tardymo izoliatoriuje nuo 2011 m. sausio 6 d. iki 2012 m. lapkričio mėn., nežmoniškomis, antisanitarinėmis, žmogaus orumą žeminančiomis ir kankinimams prilygstančiomis sąlygomis, nuolat perpildytose, nevėdinamose kamerose, nebuvo reikalaujamo natūralaus apšvietimo, dirbtinis apšvietimas nepakankamas, žiemos metu nepakeliamai šalta, kameros neremontuotos, tinkas išbyrėjęs, ant sienų ir lubų pelėsis, paprastasis remontas nebuvo atliekamas mažiausiai 20 metų, neišduodamos valymo ir dezinfekavimo priemonės, patalpose veisiasi tarakonai. Asmeninių rūbų skalbimo paslaugos apmokestinamos, o išsiskalbti kameroje nebuvo sąlygų. Kalinamas netinkamomis sąlygomis patyrė neturtinę žalą, t.y.

patyrė dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, emocinę depresiją. Dėl atsakovo neteisėtų veiksmų (veikimo arba neveikimo) patirtą neturtinę žalą vertina 10 350 Lt.

Atsakovo atstovas į teismo posėdį neatvyko, pranešta tinkamai, gautas prašymas nagrinėti atstovui nedalyvaujant (53 b. l.). Pateikė atsiliepimą (45-53 b. l.), kuriame nurodė, kad su skundu nesutinka, prašo atmesti kaip nepagrįstą. Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje buvo laikomas nuo 2011-02-09 iki 2012-10-17, reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo nustatytas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas, kurį prašo taikyti, skaičiuojant nuo pareiškėjo kreipimosi į teismą dienos. Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo" 1.3 punktas nustato, kad iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m. Pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą buvo etapuotas 2011-02-09 ir laikytas periodiškai iki 2012-10-17. Laikotarpiu, kuriam netaikoma ieškinio senatis, pareiškėjas buvo laikomas kameroje Nr. 48, 53, 101, 16, 83, kartu su dar 1-11 asmenų ir vienam asmeniui teko nuo 1,7 iki 18,8 kv. m. Toje pačioje kameroje laikomų asmenų skaičius per tą pačią parą nėra pastovus, dalis kviečiama pas ikiteisminio tyrimo pareigūnus, etapuojama į teismus, areštines, pataisos namus ir atitinkamą laiką nebūna kameroje. Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje per laikotarpį, su kuriuo susijusiems reikalavimams dėl neturtinės žalos reikšti nesuėjęs senaties terminas, iš viso buvo laikomas 337 dienas. Pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosiirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Atsakovas nurodo, kad pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje metu jo laikymo kameroje nebuvo atlikta sąlygų atitikimo higienos reikalavimams patikrinimų, o nesant objektyvių įrodymų, negalima konstatuoti buvus pažeidimus, todėl pareiškėjo argumentai dėl kamerų atitikimo higienos normoms atmestini, kaip nepagrįsti. Kalėjų departamento prie LR Teisingumo ministerijos direktoriaus 2009-07-10 įsakymu Nr. V-176 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 13 p. nustatyta, kad gyvenimo ir buities sąlygos kameroje turi atitikti Lietuvos Respublikos higienos normas, o 2 p. nustato, kad Taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. LR Sveikatos apsaugos ministro 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 p. įtvirtina analogiško pobūdžio nuostatą: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesuję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas dar iki Kalėjų departamento prie LR teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas taikytinos tik tos Taisyklių nuostatos ir tik tie Higienos normos reikalavimai, kurie nesuję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Atsakovas pabrėžia, kad Šiaulių tardymo izoliatorius veikia 1911 m. pastatytame pastate nuolatinio perpildymo sąlygomis, jis pastatytas laikantis jo statybos metu galiojusių reikalavimų, be to, pastatas įtrauktas į Kultūros vertybių registrą bei saugomų objektų sąrašą, pripažintas saugotinu viešajam pažinimui ir naudojimui. Pagal LR nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo 19 str. viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame objekte draudžiami vertingąsias savybes sumenkinantys statybos darbai. Atsakovas niekaip neišskyrė pareiškėjo iš kitų įstaigoje laikomų asmenų ir jam tyčia nesudarė blogesnių laikymo sąlygų ir netaikė kokių nors įstatymo nenumatytų apribojimų.

Atsakovas nurodo, kad Higienos normos HN 76:2010 „Laivės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 58 p. reglamentuoja, kad laivės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Kamerų būklė priklauso nuo pačių jose laikomų asmenų elgesio, nesuinteresuoti palaikyti švarą ir tvarką ar tausoti įstaigos patalpas asmenys niokoja įstaigos turtą, blogina patalpų būklę. Taip pat teisės aktuose numatyta, kad kameroje turi būti valymo inventoriaus komplektas (šepetys grindims, šluostė, šiukšlių semtuvėlis ir kibiras). Dėl nepakankamo biudžeto finansavimo Šiaulių TI neturi galimybės visas gyvenamąsias patalpas aprūpinti valymo inventoriumi, tačiau esant poreikiui ir suimtiesiems paprašius, į kiekvieną kamerą išduodamas valymo inventoriaus komplektas. Atsakovas negali būti atsakingas už tai, jog įstaigoje kalinami asmenys nevykdo ar netinkamai vykdo jiems nustatytas pareigas, susijusias su švaros ir tvarkos palaikymo sąlygomis kameroje. Taip pat atsakovas pažymi, kad vadovaujantis LR higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 59 p., ne rečiau kaip kartą per mėnesį būtina atlikti gyvenamųjų patalpų pagrindinį valymą (sienų, lubų, grindų, langų, palangių, įrenginių, baldų ir kt.), esant reikalui, laisvės atėmimo vietų administracija privalo organizuoti profilaktinį aplinkos kenksmingumo pašalinimą (dezinfekciją, dezinfekciją, deratizaciją). Patalpų priežiūra Šiaulių TI iki 2012 m. buvo vykdoma vadovaujantis tuo metu galiojusiais teisės aktais ir jų nustatytais reikalavimais bei medicinos normomis. Vadovaujantis direktoriaus 2011-12-30 patvirtintu grafiku Nr. 20/01-2719 „Patalpų dezinfekcijos, dezinfekcijos ir deratizacijos grafikas 2012-2013 m.“, atliekama kamerų dezinfekcija, dezinfekcija, deratizacija. Pagal LR Suėmimo vykdymo įstatymo 44 str. 2 d., kiekvienam suimtajam nemokamai suteikiama atskira miegamoji vieta ir patalynė. Lietuvos higienos norma HN 76:2010 numato, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys turi būti aprūpinami švariais lovos skalbiniais, rankšluosčiais ir asmens higienos priemonėmis pagal nustatytas normas. Pareiškėjui Šiaulių TI buvo išduodama patalynė ir higienos priemonės pagal nustatytas normas, dėl skalbinių skalbimo sudaryta sutartis su UAB „Juvidė“.

Atsakovas pabrėžia, kad pareiškėjo dėstomos neturtinės žalos atsiradimą sąlygoti galinčios aplinkybės neįrodo realaus neturtinės žalos egzistavimo fakto. Pareiškėjas savo skundą grindžia abstrakčiais argumentais, reiškia bendro pobūdžio nusiskundimus, nebūtinai sąlygotus laikymo sąlygų, ir kurių nepagrindžia jokiais įrodymais. Pareiškėjas nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad pareiškėjo teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti. Nenustačius bent vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei neatsiranda prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą Civilinio kodekso 6.271 str. pagrindu. Atsižvelgiant į teismų praktikoje pabrėžiamus neturtinės žalos instituto taikymo aspektus, siekiant nustatyti pareiškėjo reikalavimo atlyginti neturtinę žalą pagrįstumą turi būti atsižvelgiama į konkrečias kalinimo sąlygas, turi būti įvertinti įrodymai, pagrindžiantys pareiškėjo patirtą neturtinę žalą o ne prielaidos apie galimą teisių pažeidimą. Atsakovas taip pat prašo teismo sprendžiant neturtinės žalos priteisimo pareiškėjui klausimą atsižvelgti į tai, kad įstaiga pagal galimybes siekė įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir nebuvo neigiamo veikimo, nukreipto išimtinai prieš pareiškėją, pareiškėjo laikymas teisės aktų neatitinkančiomis sąlygomis buvo su pertraukomis ir tik periodinis, neigiamas veikimas buvo mažareikšmis ir nesukėlęs ilgalaikių neigiamų pasekmių.

Pareiškėjo skundas tenkintinas iš dalies.

ABTĮ 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodyta, kad administraciniai teismai sprendžia bylas dėl žalos, atsiradusios dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų veiksmų, atlyginimo (Civilinio kodekso 6.271 straipsnis). CK 6.271 straipsnis nustato deliktinės atsakomybės atvejį, kai žala atlyginama dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų. Vadovaujantis šio straipsnio 4 dalimi, valstybės ar savivaldybės civilinė atsakomybė pagal šį straipsnį atsiranda, jeigu valdžios institucijų darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus šios institucijos ar jų darbuotojai privalėjo veikti.

Reikalavimas dėl žalos (tiek turtinės, tiek neturtinės) atlyginimo, kuri kildinama iš valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (CK 6.271 straipsnis), gali būti tenkinamas esant trimis sąlygomis: neteisėtiems veiksams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir

žalos ryšiui. Neteisėtumo pagal CK 6.271 straipsnio prasmę konstatavimui reikia nustatyti, kad valdžios institucijos darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus privalėjo veikti, neįvykdė jiems teisės aktų priskirtų funkcijų arba nors ir vykdė šias funkcijas, tačiau veikė nepateisinamai aplaidžiai, pažeisdami bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Sprendžiant dėl atitinkamos valstybės valdžios institucijos (jos pareigūnų) veikos neteisėtumo, kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, kokios konkrečios teisės normos, kurios reglamentuoja skundžiamos institucijos veiklą, buvo pažeistos, kaip būtent šie pažeidimai pasireiškė asmens, teigiančio, kad jis dėl tokių veiksmų (neveikimo) patyrė žalą, atžvilgiu, taip pat tai, ar atitinkamos pasekmės (jei jos nustatomos) atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.

Nagrinėjamu atveju pareiškėjas skundu siekia, jog jam iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių TI, būtų priteistas 10 350 Lt neturtinės žalos atlyginimas laikotarpiu nuo 2011 m. vasario 9 d. iki 2012 m. spalio 17 d. Neturtinę žalą iš esmės grindžia tuo, kad laikymo sąlygos neatitiko įstatymuose numatytų reikalavimų, kameroje buvo laikoma daugiau asmenų, nei yra galima pagal galiojančius teisės aktų reikalavimus.

Kadangi pareiškėjas neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalinimo sąlygų, nagrinėjamoje byloje aktualus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis, kuris nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) yra pažymėjęs, kad Konvencijos 3 straipsnis įtvirtina vieną pagrindinių demokratinės valstybės vertybių, ji įtvirtina absoliutų kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimą, toks draudimas nepriklauso nuo aukos elgesio (2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimas *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją).

EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra išaiškinęs, kad Konvencija įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalinami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, kad jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukelia šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalinamu (EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Kudla* prieš Lenkiją, 2001 m. liepos 24 d. sprendimas V. prieš Lietuvą). Pagal EŽTT suformuotą praktiką tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus žiaurumo lygio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinis ir psichinis poveikis ir tam tikrais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius bei jo sveikatos būklė. Be to, sprendžiamas, ar elgesys pagal Konvencijos 3 straipsnį yra „žeminantis orumą“, teismas atsižvelgia į tai, ar jo tikslas yra pažeminti asmenį ir ar tai neigiamai paveikė asmenį su Konvencijos 3 straipsniu nesuderinamu būdu (EŽTT 2001 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje *Peers* prieš Graikiją).

Teismas atkreipia dėmesį ir į tai, kad EŽTT savo praktikoje yra ne kartą nurodęs, jog nepaprastai didelis kameros erdvės trūkumas yra labai reikšmingas faktorius sprendžiant, ar taikomos sulaikymo sąlygos buvo „žeminančios“ EŽTK 3 straipsnio požiūriu (2005 m. balandžio 7 d. sprendimas K. prieš Lietuvą; 2012 m. sausio 10 d. sprendimas *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją). EŽTT ne kartą yra nurodęs, kad tais atvejais, kai pareiškėjams teko mažiau negu trys kvadratiniai metrai grindų ploto, kameros perpildymas turi būti laikomas toks didelis, kad savaime pateisina EŽTK 3 straipsnio pažeidimą (2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimas *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją; 2012 m. sausio 10 d. sprendimas *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją).

Lietuvos Respublikos kardomojo kalinimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija, užtikrindama suėmimo vykdymo tvarką ir tinkamas asmenų laikymo tardymo izoliatoriuose sąlygas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, kitais nacionaliniais ir Europos

Sąjungos teisės aktais. Pagal Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3.1 punktą iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m.

Pasisakydamas dėl faktinių bylos aplinkybių reikšmės pareiškėjo prašomos atlyginti žalos atsiradimui, teismas laiko, kad turi būti atsižvelgta į atsakovo atsiliepime pareikštą prašymą taikyti senaties terminą.

Pagal CK 1.124 straipsnį, ieškinio senatis – tai įstatymo nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį. Reikalavimą apginti pažeistą teisę teismas priima nagrinėti nepaisant to, kad ieškinio senaties terminas pasibaigęs (CK 1.126 straipsnio 1 dalis). Tačiau ieškinio senaties termino pabaiga iki ieškinio pareiškimo yra pagrindas ieškinį atmesti (CK 1.131 straipsnio 1 dalis). Pasibaigus ieškinio senaties terminui galimybė priverstinai, valstybės prievartos pagalba įgyvendinti subjektines teises išnyksta. Viena vertus, ieškinio senaties instituto paskirtis – užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą ir apibrėžtumą. Civilinių teisinių santykių dalyviams garantuojama, jog suėjus įstatymo nustatytam terminui jų subjektinės teisės teismine tvarka negalės būti nugrinčytos ir jiems nebus paskirta tam tikra pareiga. Jeigu suinteresuotasis asmuo, žinodamas arba turėdamas žinoti apie savo teisės pažeidimą, per visą ieškinio senaties terminą nesikreipė į teismą su ieškiniu, kad apgintų pažeistą teisę arba įstatymo saugomą interesą, priešinga teisinio santykio šalis gali pagrįstai tikėtis, jog toks asmuo arba atsisako nuo savo teisės, arba nemano, kad jo teisė yra pažeista. Kita vertus, ieškinio senaties terminų nustatymas skatina nukentėjusiąją šalį imtis priemonių operatyviai ir tinkamai ginti savo pažeistas teises. Taigi ieškinio senaties institutas sumažina teisinio neapibrėžtumo, atsirandančio kilus ginčui dėl subjektinės teisės, neigiamą poveikį civilinei apyvartai. Ieškinio senatį teismas taiko tik tuo atveju, kai ginčo šalis reikalauja (CK 1.126 straipsnio 2 dalis).

LR CK 1.127 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos, o teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Ieškinio senaties termino eigos pradžios susiejimas su momentu, kada asmuo turėjo sužinoti apie teisės pažeidimą, paaiškintinas įstatymo leidėjo ketinimu koku nors būdu ieškinio senaties termino eigos pradžią apibrėžti objektyvesniais kriterijais. Jeigu ji priklausytų vien nuo asmens vidinio suvokimo, ieškinio senaties termino eigos pradžia taptų per daug nekonkreči ir neapibrėžta, o ieškinio senaties instituto praktinis taikymas neatitiktų pirminio sumanymo – užtikrinti visuomeninių santykių stabilumą, skatinti nukentėjusiuosius asmenis operatyviai kreiptis į teismą, garantuoti tinkamą ir efektyvų bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą. Todėl turėjimo sužinoti apie teisės pažeidimą momentas, skirtingai nei realaus sužinojimo momentas, sietinas labiau su objektyviais įvykiais ir savybėmis, nei su subjektyviais, nukreiptais vien į ieškovo asmenį. Sprendžiant, kada apie pažeistą teisę turėjo sužinoti apdairus ir rūpestingas asmuo, būtina nustatyti teisės pažeidimo pobūdį bei momentą, nuo kurio bet koks vidutinis apdairiai ir rūpestingai su savo teisėmis besielgiantis asmuo analogiškoje situacijoje turėjo išsiaiškinti, kad jo teisė yra pažeista. Ieškinio senaties termino eigos pradžia neturi įtakos, ar egzistuoja reali galimybė faktiškai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą.

Pažymėtina, kad pats pareiškėjas skunde nurodo, jog visą buvimo Šiaulių TI laiką nuo 2011-02-09 iki 2012-10-17 dėl neužtikrintos teisės į minimalų kameros plotą, tenkančią vienam asmeniui, ir netinkamų laikymo sąlygų jautė nepatogumus, dvasinius išgyvenimus, taigi jau tuo metu turėjo suvokti, kad jo teisės gali būti pažeidžiamos, tačiau į teismą kreipėsi tik 2014 m. rugsejo 8 d., todėl reikalavimui dėl neturtinės žalos atlyginimo už laikotarpį nuo 2011-02-09 iki 2011-09-08 turi būti taikoma ieškinio senatis, o pareiškėjo teisė į žalos atlyginimą teismo ginama nuo 2011-09-09 iki 2012-10-17.

Iš byloje esančios 2014-09-18 pažymos Nr. 69/06-4114 (55 b. l.) matyti, kad pareiškėjas G. R. į Šiaulių tardymo izoliatorių buvo pristatytas 2011 m. vasario 9 d. ir periodiškai skirtingose kamerose laikytas iki 2012 m. spalio 17 d. Laikotarpiu, kuriam netaikoma ieškinio senatis, pareiškėjas buvo laikomas 357 dienas: kameroje Nr. 48 nuo 2011-09-09 iki 2011-10-21, nuo 2012-01-21 iki 2012-02-15 ir nuo 2012-04-16 iki 2012-10-17, viso 253 dienas, vienas arba su dar 3-8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,09 kv. m. iki 18,81 kv. m., kameroje Nr. 53 – nuo 2011-10-21 iki 2011-10-25 ir nuo 2011-10-27 iki 2011-11-10, viso 19 dienų, su dar 3-10 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 1,70 iki 4,68 kv. m., kameroje Nr. 101 – nuo 2011-10-25 iki 2011-10-27 su dar 2-6 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,60 iki 6,08 kv. m., kameroje Nr. 16 – nuo 2011-11-10 iki 2012-01-21 ir nuo 2012-04-13 iki 2012-04-16, viso 75 dienas, su dar 4-9 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 1,90 iki 3,82 kv. m., kameroje Nr. 83 nuo 2012-02-15 iki 2012-02-23 su dar 6-8 asmenimis ir vienam asmeniui teko nuo 2,56 iki 3,29 kv. m.

Taigi 42 dienas kameroje Nr. 53, 48, 83 ir 16 pareiškėjui pastoviai tenkantis kameros plotas buvo mažesnis, nei nustatyta norma, nes pareiškėjui teko tik nuo 1,70 iki 3,29 kv. m. Kitą laiką kamerų plotas iš dalies atitiko reikalavimus, tačiau iš pateiktos pažymos tiksliai nustatyti kada ir kiek laiko pareiškėjas buvo laikomas kameroje nepažeidžiant nustatytos vienam asmeniui kameros ploto normos, nėra galimybių, todėl konstatuotina, jog laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu pareiškėjas 42 dienas buvo laikomas sąlygomis, pažeidžiančiomis teisės aktais nustatytą kameros plotą vienam asmeniui, t.y. vienam asmeniui, laikomam kameroje, teko mažiau kaip 3,6 kv. m. ploto, ir 315 dienų buvo laikomas sąlygomis, galimai pažeidžiančiomis teisės aktų reikalavimus. Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes, teismas laiko, kad Šiaulių TI administracija pažeidė pareiškėjo subjektinę teisę būti kalinamam kameroje, kurioje jam pastoviai tektų ne mažiau nei 3,6 kv. m. kameros ploto, t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti.

Bylos duomenimis nustatyta, kad pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu, kuriam netaikoma ieškinio senatis, nebuvo atlikta Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimų, ar kameros atitinka Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241 (Žin., 2010, Nr. 41-1999), reikalavimus, kitų įrodymų dėl netinkamos kamerų būklės byloje nėra, todėl konstatuoti, kad valstybės valdžios institucijos (Šiaulių tardymo izoliatoriaus) pareigūnai laikė pareiškėją kameroje, neatitinkančioje joms keliamų Higienos normos HN 76:2010 reikalavimų, nėra pagrindo.

Pareiškėjas neturtinę žalą kildina ir dėl netinkamos kamerų švaros, tvarkos bei dezinfekcijos. Vadovaujantis LR higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 59 p., gyvenamųjų patalpų pagrindinį valymą (sienų, lubų, grindų, langų, palangių, įrenginių, baldų ir kt.) būtina atlikti ne rečiau kaip kartą per mėnesį. Kaip atsiliepime nurodo atsakovas ir matyti iš Šiaulių TI Ūkio skyriaus 2014-09-18 pažymos Nr. 62/08-233 (56-58 b.l.), gyvenamosios patalpos valomos kasdien pagal poreikį ir vieną kartą savaitėje atliekamas pagrindinis valymas, valymo priemonės ir inventorių į kameras išduodami pagal suimtųjų/nuteistųjų prašymus, o po valymo grąžinami atgal į valymo inventoriui laikyti skirtą patalpą. Kamerų dezinfekcija vykdoma pagal direktoriaus 2011-12-30 įsakymu patvirtintą dezinfekcijos planą (59-62 b. l.). Patalpų dezinfekcija, deratizacija vykdoma pagal 2011-12-30 patvirtintą grafiką Nr. 20/01-2719 „Patalpų dezinfekcijos, deratizacijos ir deratizacijos grafikas 2012-2013 m.“ (63-64 b. l.). Taigi byloje nėra duomenų, kad Šiaulių TI kameros nebuvo valomos ir dezinfekuojamos. Be to, Higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 58 p. nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys patys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose, todėl Šiaulių TI negali būti atsakingas už tai, jog įstaigoje kalinami asmenys nevykdo ar netinkamai vykdo jiems nustatytas pareigas.

Pareiškėjas nurodo, kad Šiaulių TI čiužiniai ir antklodės naudojami be jokių užvalkalų, rankšluosčiai neišduodami, lovos skalbiniai keičiami ne dažniau kaip kartą per savaitę. Lietuvos

Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 63 punktą nustato, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys turi būti aprūpinami švariais lovos skalbiniais, rankšluosčiais ir asmens higienos priemonėmis pagal teisės akto nustatytas normas. Higienos normos 4.20 punktas nukreipia į Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. birželio 9 d. įsakymą Nr. IR-139 „Dėl arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų, suimtųjų ir vaikų (kūdikių), esančių patalpose namų vaikų (kūdikių) namuose, materialinio buitinio aprūpinimo normų patvirtinimo“, kurio 1.2 punktu patvirtintos Vyrų ir moterų, laikomų tardymo izoliatoriuose, ir nuteistųjų, atliekančių arešto bausmę ir laisvės atėmimo bausmę kalėjimuose, aprūpinimo apranga, patalyne ir asmens higienos priemonėmis normos. Pagal šias normas kiekvienam asmeniui turi būti išduodamas vienas čiužinys, kurio naudojimo laikas yra 4 metai, antklodė, pagalvė, užvalkalas pagalvei, paklodė arba vietoj 2 paklodžių gali būti išduodamas užvalkalas antklodei. Taip pat pažymėtina, kad Suėmimo vykdymo įstatymo 44 straipsnio 2 dalis suteikia teisę suimtiesiems naudotis savo patalyne, jeigu jie to pageidauja, atsižvelgiant į tai, asmenys įstaigoje aprūpinami patalyne pagal jų poreikius. Šiaulių TI Ūkio skyriaus 2014-09-18 pažymoje Nr. 62/08-233 (56-58 b. l.) nurodyta, kad Šiaulių TI esantys suimtieji ir nuteistieji higienos priemonėmis ir patalyne pagal prašymus aprūpinami kiekvieną mėnesį vadovaujantis nurodytomis normomis, o įrengtoje sanitarinėje valykloje įrengtos 2 dezinfekcinės kameros, kasdien dezinfekuojama po 4 partijas minkšto inventoriaus (čiužinių, pagalvių, antklodžių).

Pareiškėjas skunde taip pat nurodo, kad galimybę naudotis skalbykla ir turėti švarius rūbus galėjo tik asmenys, turintys pinigų asmeninėje sąskaitoje, o kameroje nebuvo sąlygų nei skalbti rūbus, nei juos džiovinti. Higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ (patvirtintos 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241) 64 p. nustatyta, kad laisvės atėmimo vietų veikiančiose skalbyklose turi būti sudarytos sąlygos skalbti ir džiovinti asmeninius apatinius ir viršutinius drabužius. Iš Šiaulių TI pateiktos pažymos (56-58 b. l.) matosi, kad iki 2011 m. asmeninius drabužius suimtieji ir nuteistieji skalbėsi kameroje patys, tam tikslui buvo iškabintos virvės skalbiniams džiovinti, išduodamos vonelės ir ūkinis muilas; nuo 2011 m. rugsėjo mėn. suimtųjų (nuteistųjų) apatiniai drabužiai bei asmeninė patalynė skalbiama ir džiovinama įstaigoje nemokamai, o nuo 2011 m. spalio mėn. teikiamos viršutinių drabužių skalbimo bei cheminio valymo paslaugos už suimtųjų (nuteistųjų) asmeninėse sąskaitose esančius pinigus. Taigi pareiškėjo skundo dalis dėl netinkamo aprūpinimo patalyne, dėl netinkamo patalynės ir apatinių rūbų skalbimo atmetina kaip nepagrįsta.

Pareiškėjas reiškia ir bendro pobūdžio pretenzijas dėl kameroje neatitvertų tualetų, nemalonaus kvapo, naujai atvykusių asmenų medicininio tikrinimo ir kt., tačiau šie pareiškėjo teiginiai yra abstraktūs, deklaratyvūs, pareiškėjas nenurodo, kokios jo teisės buvo pažeistos, kokius nepatogumus ir neigiamus išgyvenimus dėl tokių aplinkybių ir kada jis patyrė, todėl tokie abstraktūs ir neįrodyti argumentai nelaikytini pareiškėjui neturtinę žalą galėjusiomis sukelti aplinkybėmis.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog asmuo, kuris yra kalinamas nepriimtinais sąlygomis, patiria neturtinę žalą, kaip ji yra apibrėžta CK 6.250 straipsnio 1 dalyje (pvz., administracinės bylos Nr. A¹⁴³-1966/2008, A⁵⁰²-734/2009). Ši aplinkybė taip pat konstatuota ir EŽTT praktikoje (pvz., 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje S. prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02)). Taigi ta aplinkybė, jog asmuo tam tikrą laiką buvo laikomas nepriimtinais sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu neturtinei žalai atlyginti.

LR CK 6.250 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Šiame kontekste pabrėžtina, kad atlygintinos neturtinės žalos dydžio nustatymas yra teismo prerogatyva ir teismo funkcija yra patikrinti reikalavimo pagrįstumą bei, jei jis pripažįstamas

pagrįstu, nuspręsti kokia suma pinigais gali būti teisinga ir protinga satisfakcija padarytai žalai atlyginti, jei asmens teisės pažeidimo pripažinimas teismo sprendimu nėra pakankama ir teisinga satisfakcija už patirtą skriaudą. Neturtinės žalos atlyginimas pinigais priteisiamas, jeigu konkrečiu atveju nustatoma, kad teisės pažeidimo pripažinimo nepakanka pažeistai teisei apginti (žr., pvz., EŽTT 2003 m. lapkričio 6 d. sprendimą byloje *M. prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 53161/99). Analogišką praktiką nuosekliai formuoja (ABTĮ 13 str. 1 d., 20 str. 3 d.) ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (žr., pvz., LVAT 2008 m. balandžio 16 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A⁴⁴⁴-619/2008, 2010 m. spalio 15 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A¹⁴⁶-1240/2011, 2012 m. sausio 26 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A⁷⁵⁶-143/2012 ir kt.). Pagal CK 6.250 straipsnio 2 dalį teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.

Atsižvelgus į kalinimo neatitinkančiomis teisės aktų reikalavimų sąlygomis trukmę, į pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, sukelia dvasines kančias, į kitus pirmiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus, darytina išvada, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu, o kalėdamas pas atsakovą aukščiau aptartomis sąlygomis, pareiškėjas patyrė pinigine išraiška apskaičiuotiną neturtinę žalą. Ilgas kalinimo perpildytose kamerose laikotarpis bei tam tikru laikotarpiu ženkliai pažeista minimalaus vienam asmeniui tenkančio kameros ploto norma sukėlė pareiškėjui rimtą diskomfortą ir psichologinę kančią. Dar daugiau, toks perpildymas trukdė naudotis bet koku privatumu kasdieniniame gyvenime, kas savaime buvo traumuojanti patirtis ir sumenkino pareiškėjo žmogiškąjį orumą. Kita vertus, teismo vertinimu, nagrinėjamu atveju nėra pagrindo visiškai tenkinti pareiškėjo skundą bei priteisti jam visą jo reikalaujamą sumą, kas sudarytų po 29,00 Lt už kiekvieną kalinimo dieną. Šiuo aspektu pabrėžtina, jog pareiškėjas buvimo Šiaulių TI laikotarpiu turėjo galimybę pasivaikščioti gryname ore, pažeidimo laikotarpis nebuvo nepertraukiamas, pareiškėjui tenkanti kameros ploto norma nuolat kito. Kartu atkreiptinas dėmesys, kad byloje nėra jokių duomenų, jog pareiškėjas kalinimo metu koku nors būdu (žodžiu ar raštu) skundėsi Šiaulių TI administracijai ar kitoms kompetentingoms institucijoms dėl kameros perpildymo ir nepatogumų, susijusių su šiuo faktu, ar kitų jo laikymo sąlygų, todėl teismas, įvertinęs byloje esančius duomenis, sprendžia, jog kitos jo laikymo sąlygos atitiko teisės aktų reikalavimus. Be to, įvertinus byloje esančią pareiškėjo asmens sveikatos istoriją, nenustatyta, kad nagrinėjamu atveju būtent dėl kalinimo sąlygų būtų pablogėjusi pareiškėjo sveikata. Jokių kitų duomenų apie savo sveikatos būklę, kitas fizines ar psichines savybes, kurios galėtų būti reikšmingos sprendžiant dėl įkalinimo sąlygų neigiamo poveikio masto, intensyvumo, pobūdžio ar laipsnio, pareiškėjas nepateikė. Byloje taip pat nenustatyta, kad atsakovas būtų sąmoningai siekęs pažeminti pareiškėjo orumą ar nežmoniška su juo elgtis, o tam tikras kalinamųjų privatumo, jų judėjimo laisvės apribojimas ir su tuo susiję neigiami išgyvenimai, patyrimai paprastai yra neišvengiama kalinimo pasekmė, susijusi su jo esme, tikslais ir saugiu vykdymu. Papildomai akcentuotina, kad pareiškėjas į teismą dėl žalos atlyginimo kreipėsi tik praėjus beveik 2 metams po jo paskutinio išvykimo iš Šiaulių TI.

Taigi teismas, įvertinęs byloje nustatytas aplinkybes, pažeidimo mastą, šio pažeidimo trukmę ir intensyvumą, bei tai, kad pareiškėjas dėsė pasinaudoti teismine gynyba, atsižvelgęs į formuojamą Europos Žmogaus Teisių Teismo ir aktualią Lietuvos Respublikos teismų praktiką (pvz., LVAT 2013 m. spalio 30 d. sprendime byloje Nr. A438-1194/2013 už 723 dienas priteista 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. lapkričio 25 d. sprendime byloje Nr. A442-1860/2013 už 169 dienas priteista 550 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. gruodžio 30 d. sprendime byloje Nr. A-143-2373/2013 už 107 dienas priteista 500 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LAVT 2014 m. sausio 6 d. nutartimi byloje Nr. A-520-2185/2013 už 472 dienas priteista 1000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2014-04-10 nutartimi byloje Nr. A-858-114/2014 už 498 tinkamų kalinimo sąlygų neatitinkančias dienas ir dėl to kilusius sveikatos sutrikimus priteista 5000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2014-08-25 nutartimi byloje Nr. A-575-835/2014 už

367 dienas priteisė 8600 Lt neturtinės žalos atlyginimui), bei valstybės ekonomines darbo užmokesčio ir gyvenimo lygio sąlygas (minimalios mėnesinės algos, pensijų ir kitų socialinių išmokų dydžius, valstybės skolinius įsipareigojimus ir pan.), taip pat vadovaudamasi sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais, sprendžia, kad šiuo atveju pareiškėjo patirta dvasinė skriauda nėra tokia didelė, kad ją būtų galima vertinti pareiškėjo nurodyta suma, o dėl nustatyto pažeidimo pareiškėjo patirtoms neigiamoms pasekmėms adekvati priteistina suma yra 3500 Lt. Todėl pareiškėjo skundas tenkinamas iš dalies, priteisiant pareiškėjui iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių TI, 3500 Lt neturtinei žalai atlyginti.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85-87 str., 88str.1 d. 5 p. teismas,

n u s p r e n d ž i a:

Pareiškėjo skundą tenkinti iš dalies ir priteisti pareiškėjui **G. R.** iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, **3500,00 Lt** (tris tūkstančius penkis šimtus litų) neturtinei žalai atlyginti.

Sprendimas per 14 dienų nuo jo paskelbimo gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per sprendimą priėmusį teismą.

Teisėja Jarūnė Sedalienė